

PhDr. Miloslav Macela
ředitel odboru rodiny a dávkových systémů

V Praze dne 8. února 2012
Č. j. 2012/12356 -214

**Stanovisko MPSV k možnosti zákazu a omezení návštěv rodičů u dětí
umístěných v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc**

Na základě § 42 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, může opatření, kterými se omezuje rodičovská zodpovědnost, učinit pouze soud. Pokud jde o omezení styku rodiče s dítětem, soud omezí nebo i zakáže styk rodiče s dítětem, jestliže je to nutné v zájmu dítěte v souladu s § 27 odst. 3 zákona o rodině. **Zákaz styku rodiče s dítětem, včetně zákazu styku s dítětem umístěným v zařízení pro péči o děti, je nesporně vážným zásahem do práv rodiče a výrazným omezením jeho rodičovské zodpovědnosti, a proto podle zákona o rodině může o takovém opatření rozhodnout pouze soud.** Výjimkou jsou situace, kdy zvláštní zákon svěřuje tuto pravomoc ve vymezených případech i jiným subjektům než soudu, jako je tomu např. v ustanovení § 23 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, které výslovně zmocňuje ředitele školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy k tomu, aby zakázal nebo přerušil návštěvu osob odpovědných za výchovu dítěte nebo jiných osob v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí. Z výkladu tohoto ustanovení je zřejmé, že ředitel školského zařízení může zakázat či přerušit konkrétní návštěvu, nikoli vydat zákaz návštěv na neomezenou dobu v budoucnu.

Ze zákona naproti tomu nelze dovodit pravomoc ředitele či vedoucího zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc k vydání rozhodnutí o zákazu styku mezi rodiči a dětmi, které jsou v zařízení umístěny. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kterým se řídí činnost zařízení pro děti

vyžadující okamžitou pomoc, nedává řediteli tohoto zařízení zmocnění k přijetí takového opatření. Pravomoc ředitele zařízení k vydání zákazu návštěv rodičů v zařízení nelze dovodit ani ze skutečnosti, že dítě je do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc svěřeno na základě rozhodnutí soudu. Odejmutí dítěte z péče rodičů rozhodnutím soudu a jeho svěřením do péče zařízení sice pro rodiče znamená faktické omezení ve výkonu jejich rodičovské zodpovědnosti, nezakládá však automaticky také zákaz styku rodičů s dítětem.

V souladu s § 42 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. poskytuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízením a v psychologické a jiné obdobné nutné péči. Na základě § 42a odst. 1 zabezpečuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc plné přímé zaopatření dítěte spočívající v poskytování ubytování, stravování a ošacení, poskytuje dítěti výchovnou péči a odbornou péči prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa a poskytuje poradenství dítěti, jeho rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu dítěte. Zařízení je povinno vydat vnitřní řád zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který vychází z vymezení činnosti zařízení v zákoně č. 359/1999 Sb.

Z výše uvedeného vyplývá, že zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc může **ve svém vnitřním řádu upravit bližší podmínky poskytování péče dítěti v zařízení, včetně podmínek pro návštěvy rodičů nebo jiných osob v zařízení** (např. vymezení doby návštěv, povinnost hlásit návštěvy příslušnému pracovníkovi zařízení, pravidla pohybu v areálu zařízení či vycházek mimo areál zařízení apod.). Jelikož zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje sociálně-právní ochranu ohroženým dětem a v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a § 5 zákona č. 359/1999 Sb. musí být zájem dítěte předním hlediskem při výkonu

sociálně-právní ochrany dětí a při jakékoliv činnosti týkající se dětí uskutečňované veřejnými i soukromými zařízeními, soudy, správními a zákonodárnými orgány, je třeba také připustit oprávnění zařízení omezit přechodně v zájmu dítěte kontakt mezi rodiči a dítětem např. z důvodu nevhodného chování rodiče v zařízení nebo pokud by styk rodiče s dítětem bezprostředně ohrožoval blaho a příznivý vývoj dítěte. Při absenci zákonné úpravy práv a povinností ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc lze připustit možnost přerušit či zakázat návštěvu v zařízení obdobně jako v případě ustanovení § 23 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. **Za předpokladu, že by se nemělo jednat pouze o dočasné opatření, ale o trvalejší zásah do práv rodičů, je však nezbytné, aby zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí iniciovaly vydání rozhodnutí soudu (např. i formou předběžného opatření), kterým by v zájmu ochrany dítěte byl styk rodičů s dítětem omezen nebo zcela zakázán.**

Je třeba přihlížet rovněž k tomu, že omezení styku rodiče s dítětem je zároveň i omezením práv dítěte, a o to důkladněji posuzovat nezbytnost a rozsah tohoto omezení. V čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte je zakotveno právo každého dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. Obdobně podle čl. 4 Evropské úmluvy o styku s dětmi (č. 91/2005 Sb.m.s.) mají dítě a jeho rodiče právo udržovat vzájemný pravidelný styk, přičemž tento styk lze omezit nebo vyloučit pouze tam, kde to je nezbytné v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že není v nejlepším zájmu dítěte udržovat styk s jedním z rodičů bez dohledu, je třeba zvážit možnost osobního styku s dohledem nebo jiné formy styku s tímto rodičem, jimiž se rozumí jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a rodičem (např. telefonická, písemná a jiná) nebo poskytování informací rodiči o dítěti nebo dítěti o rodiči. Na základě čl. 6 Evropské úmluvy o styku s dětmi je nutné ve věcech styku přihlížet rovněž k názorům, přáním a pocitům dítěte, které má právo dostávat veškeré příslušné informace, být konzultováno a vyjadřovat vlastní názor, je-li již schopno dostatečně chápat situaci. **Z čl. 3 Evropské úmluvy o styku s dětmi přitom**

vyplývá, že zásady obsažené v této úmluvě mají uplatňovat soudní orgány při přijímání, pozměňování, pozastavení výkonu nebo zrušení rozhodnutí o styku.

Zákazem a omezováním návštěv dětí umístěných v ústavních zařízeních se opakovaně zabývala i Kancelář veřejného ochránce práv. Veřejný ochránce práv konstatoval, že umístění do ústavní výchovy neznamena omezení práva na kontakt dítěte s rodiči, měl by být tedy umožněn v co nejširším rozsahu. Ředitel zařízení může rozhodnout pouze o jednorázovém zákazu, přerušení či omezení návštěvy z důvodu nevhodného chování rodiče, které by negativně působilo na výchovu dítěte. Zákaz kontaktu rodiče s dítětem v plném rozsahu může vyslovit pouze soud ze závažných důvodů, např. týrání dítěte rodičem. Veřejný ochránce práv se opakovaně setkal s nerespektováním práv dětí umístěných v ústavní péči, v kojeneckých ústavech, dětských domovech a výchovných ústavech. Dochází k tomu dvojitým způsobem, a to omezováním rozsahu návštěv rodičů či jiných příbuzných (např. na 2 hodiny za týden v odpoledních hodinách) nebo zákazem návštěv formou trestu za nevhodné chování dítěte či špatný školní prospěch. V rámci pozitivního přístupu k práci s rodinou dítěte umístěného do kojeneckého ústavu nebo dětského domova je třeba udržovat co nejširší osobní kontakty s rodiči dítěte. Jednou z možností je stanovení rozsáhlého režimu návštěv. Je žádoucí, aby časové omezení návštěv neznemožňovalo udržování citových a rodinných vazeb mezi umístěnými dětmi a jejich rodiči. Kojenecké ústavy a dětské domovy totiž naplňují biologické a materiální potřeby dítěte, avšak z hlediska vytváření identity a životní perspektivy a zdárného psychického vývoje dítěte rodinu nikdy plně nahradit nemohou (viz. Sborník stanovisek VOP č. 2, Rodina a dítě). Závěry veřejného ochránce práv je třeba respektovat i ze strany zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, neboť rozdíl mezi oběma druhy náhradní péče z pohledu možnosti styku dětí s rodiči jsou nepodstatné, jsou-li vůbec nějaké.

Chystaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a souvisejících předpisů, již obsahuje výčet práv a povinností ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Předpokládá se mj. zakotvení oprávnění ředitele zařízení zakázat nebo přerušit návštěvu rodičů nebo jiných osob v zařízení

v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí, jde-li o děti umístěné v zařízení na základě rozhodnutí soudu. Naopak v případech, kdy bude v zájmu dítěte žádoucí stanovit dlouhodobější omezení či jinou úpravu kontaktu dítěte s rodiči, bude ředitel zařízení ze zákona povinen dát příslušnému soudu podnět k úpravě styku rodičů či jiných osob s dítětem v zařízení soudním rozhodnutím a o podání podnětu vyrozumět příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Na vědomí:

vedoucím odborů sociálních věcí krajských úřadů a řediteli Magistrátu hl. města Prahy